

DRUŠTVENA I PRAVNA ZASNOVANOST POLICIJSKE PRISILE (ETIKA, POLICIJSKO PRAVO, SREDSTVA PRINUDE)

SOCIAL AND LEGAL FOUNDATION OF POLICE FORCE (ETHICS, POLICE LAW, MEANS OF COERCION)

Halid Ganija

Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Dvadesetprvi vijek nudi obećanje i opasnost. Nalazimo se na rubu neprikosnovenog napretka u tehnologiji. Pored toga, suočeni smo sa društveno – ekonomskim problemima, a sposobnost policije da spriječi te probleme ovisit će, pored ostalog, o kvalitetu njegovog vodstva. Potreba policijske upotrebe prinude nije upitna. Ona je nužna za funkcioniranje pravne države u demokratskom društvu. Nacionalni propisi upotrebe sredstva prinude propisuju u rasponu od gotovo neograničene ovlasti na upotrebu sredstava prinude, uključujući i vatreno oružje, do krajnje restriktivnih propisa kojima se upotreba sredstva prinude ograničava na krajnju nuždu i nužnu obranu, pa čak i uže od toga. Standardi o upotrebi sredstava prinude koje su postavili Ujedinjeni narodi i Vijeće Europe određuju minimum ograničenja upotrebe sredstva prinude u savremenom demokratskom društvu prihvatljiv za sve demokratske države. Iz analize nekih zakona o policiji zemalja članica Vijeća Europe, uzimajući u obzir postojanje različitih policijskih struktura i sredstava za organizaciju policije, može se zaključiti da su zakoni o policiji dijela tranzicijskih država zadržali tradicionalnu formu, ali su u odredbe u upotrebi sile, prvenstveno vatrene oružja, na odgovarajući način implementirane odredbe Evropske konvencije o ljudskim pravima s pratećim instrumentima. Propisi o obavljanju policijskih poslova, uključujući i propise o upotrebi prisile zakonskog ranga, moraju biti formulirani s dovoljno preciznosti, moraju biti "dovoljno jasni". Svi propisi, bez obzira na rang, moraju biti dostupni građanima, kako bi oni mogli biti upoznati s posljedicama primjene tih propisa.

Ključne riječi: etika, policijsko pravo, ovlaštenja, smrtonosna sila, nesmrtonosno oružje, nove tehnologije, ustav, zakon.

Key words: ethics, police law, empowerment, deadly force, non-lethal weapon, new technologies, constitution, law.

ABSTRACT

Twenty-first century offers the promise and danger. We are located on the edge of the indisputable progress in technology. In addition, we are faced with socio - economic problems, while the capability of police to prevent such problems will depend, among the other things, on the quality of its leadership. The need for police use of force is not questionable. It is necessary for the functioning of the legal country in a democratic society. National regulations stipulate the use of means of coercion, ranging from the almost unlimited powers to the use of force, including firearms, to the extremely restrictive regulations that limit the use of coercive means to pinch and the necessary defense, and even narrower than that. The standards on the use of force set by the United Nations and the Council of Europe determine the minimum limits of the use of coercive means in the contemporary democratic society acceptable to all democratic states. From the analysis of some of the Police Acts of the Council of Europe member states, taking into account the existence of different police structures and means for the organization of the police, it can be concluded that the laws of the police from the transition states retain the traditional form, while in terms of the force use, especially the firearms, have appropriately implemented the provisions of the European Convention on Human Rights with accompanying instruments. Regulations on the performance of police duties, including the regulations on the use of coercive legal rank, must be formulated with the sufficient

precision, they must be “sufficiently clear”. All the regulations, irrespective of rank, must be available to the citizens so that they can be familiar with the implementation consequences of such regulations.

1. UVOD

Kada su se stari Rimljani našli pred činjenicom da im pretorijanci (tjelesna straža imperatora), koje su već bili navikli da gledaju kao moćno oruđe u carskim rukama, počinju da nameću vladaoce po svojoj volji, postavili su neizbježno pitanje: **Quis custodiet ipsos custodes – A ko će stražariti nad stražarima**⁵⁸. Tako je još u to vrijeme bilo jasno uočeno da moć koja se daje naoružanim policijskim organima može ne samo da se otme od građana već i da policija, umjesto očekivanog oslonca sistema, može poslužiti u sasvim drugačije svrhe – za potkopavanje uticaja, moći i opstanka nosilaca političke vlasti. Policijska uloga može biti svedena na običan instrument u rukama političke vlasti, a policijske ustanove identifikovane sa nosiocima te vlasti.

Može se navesti dosta primjera o mogućnostima otimanja policije od društva i izvrgavanje njene uloge i moći da bi politički režim nametnuo kontrolu nad čitavim društvom. Navest ćemo samo neke, kao npr. Politička policija Luja XIV u Francuskoj. Izuzetnu moć, podređenu upotrebama režima, policija je drastično ispoljila u mnoštvu apsolutističkih država (tzv. Policijske države), zatim u fašističkim režimima, u periodu staljinizma u Sovjetskom savezu, kao i nekim totalitarnim režimima drugih zemalja. Tu su i druge mogućnosti za uzajamno posezanje policije i politike, ali i za povrede individualnih prava građana policijskim akcijama.

Iako su odstupanja od svrhe policijske uloge i posljedice od takvih odstupanja uočeni blagovremeno, društvo u veoma dugom periodu zbog razvoja nije bilo sposobno da izradi kapacitete kojima bi policiju podredilo svojoj kontroli i učinilo je odgovornom za njene postupke. Može se reći da su tek prošli i ovaj vijek urodili

širom sposobnošću društva da ograničava policijsku i javnu vlast uopšte i da utiče na način njenog vršenja, s tim što je uspjeh pojedinih društvenih zajednica u tome i dan danas različit, a najčešće nezadovoljavajući.

Na izvjestan zastoj u razvoju kapaciteta društva za obezbjeđenje kontrole nad policijom posredno

⁵⁸ Ova se izreka prepisuje „posljednjem velikom satiričaru i pjesniku starog Rima“ – Jyvelanu (satire, VI, stih 347)

su uticale i ideje pravne države, povodom kojih je razvijeno idealističko uvjerenje kako se puna kontrola policije može postići samim detaljnim uređivanjem ovlašćenja i procedura za postupanje.

Da bi bilo sposobno da ostvari kontrolu društvo mora da izgradi i razvije mehanizme (sredstva za vršenje te kontrole). Zapravo, može se reći da je stepen razvijenosti takvih mehanizama u neposrednoj zavisnosti od stepena opšteg razvoja demokratskih odnosa u demokratskom društvu.

2. ETIKA POLICIJSKE PROFESIJE

Formiranjem etičkih načela koja se odnose na ponašanje pripadnika pojedinih profesija je uslovljeno značajem tih profesija za društvo, mogućnošću zadiranja u privatnu sferu drugih građana (korisnika usluga), potrebom ostvarivanja dodatne kontrole i sličnim razlozima.

Pod profesionalnom etikom se podrazumijeva skup društvenih načela i normi o dobru kao naročitoj vrijednosti, koje pripadnici određene profesije usvajaju kao lične kriterijume ili pravila ponašanja s obzirom na njihovo profesionalno svojstvo.

Na stvaranje profesionalne policijske etike utiču dva momenta koja karakterišu ovu profesiju: ovlašćenja za upotrebu sredstava prinude i korištenje diskrecione vlasti prilikom donošenja odluka od značaja za građane. Ta dva momenta imaju svoje nesumljive moralne aspekte, koje pravo ne može uvijek da obuhvati i efikasno kontroliše.

Etike policijske profesije se razlikuju od jedne do druge zemlje, jer je ona odraz konkretne društvene stvarnosti u svijesti pripadnika policije. Profesionalna policijska etika postoji u svakoj zemlji s tim što je u pojedinim zemljama razvoj etičkih normi dalje odmakao, pa je i njihov značaj realno veći nego u drugim zemljama.

3. POLICIJSKA PRISILA I LJUDSKA PRAVA

Sadržinu profesionalne policijske etike čine načela i norme o odnosu policajca prema svome radu, organizaciji, građanima i društvu u cjelini⁵⁹. Ovdje se poseban naglasak stavlja na moralnim dužnostima policajca da služe građanima, da štite njihov život, imovinu i njihova prava i slobode, da budu humani, nepristrasni, trpeljivi, poštenu, da se beskompromisno bore protiv zločina i prekršaja, pri tome nikada se ne koristeći nepotrebnom silom

⁵⁹ Le Clère, M. Policijska beontologija, časopis Izbor, broj 4, 1982;

ili nasiljem.

Policijska ovlaštenja su zakonom propisane radnje kojem policijskom službeniku omogućavaju obavljanje policijskih poslova. Možemo ih posmatrati kao pravo i dužnost policijskog službenika da poduzima određene aktivnosti. Ovlaštene službene osobe dužne su, pri vršenju poslova i zadataka, čuvati život ljudi i ljudsko dostojanstvo i mogu primjenjivati samo zakonom predviđene mjere prinude kojima se sa najmanje štetnih posljedica postiže izvršenje poslova i zadataka. Prisila koju koriste ovlaštena službena lica ustanovljena je u korist svih, a ne radi lične koristi onima kojima je povjerena.

Poštovanje ličnih osnovnih prava i sloboda sadržanih u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima podrazumijeva obavezu očuvanja tih prava i postojanje ograničenja policiji u ostvarenju njezinih ciljeva. Policija u obavljanju policijskih poslova mora poštovati pravo svakog na život, iako obavljanje policijskih poslova može dovesti do gubitka života kao posljedice policijske upotrebe sile.

Obavljanje tih zadaća od policije zahtijeva održavanje određene ravnoteže između efikasnosti policije i poštovanja temeljnih ljudskih prava počinitelja, ali i drugih osoba, žrtve i svjedoka. Radi obavljanja policijskih poslova policija može upotrijebiti silu samo kad je prijeko potrebna i samo u mjeri koja je nužna za postizanje legitimnog cilja.

Razvoj tehnologija u 21. vijeku ima dalekosežan uticaj na policiju. Visokotehnološke naprave i razvoj tehnologije nesmrtonosnog oružja i njihova primjena u budućnosti povećat će sposobnost policije da rješava nasilje bez upotrebe smrtonosnog oružja.⁶⁰

Policija je javna ustanova čiji se rad zasniva na Ustavu i/ili zakonu i drugim propisima koji se donose u skladu s Ustavom i zakonom. Zakon i drugi propisi koji uređuju rad policije moraju biti dostupni javnosti, jasni i precizni. Policijske aktivnosti uvijek moraju biti poduzimane u skladu s nacionalnim zakonima i međunarodnim standardima koje je određena država prihvatila.⁶¹

Međunarodni pravni izvori predstavljaju standarde

⁶⁰ Ovdje na prvom mjestu mislim na neke visokotehnološke naprave i njihovu primjenu u policiji, kao što su npr.: automobilska tehnika i učinkovitost policije, nesmrtonosno oružje, sistemi prikupljanja informacija, videonadzor na javnim mjestima, GPS i praćenje saobraćaja putem satelita i razni prisluškivači. Kao potencijalno nesmrtonosno oružje koje se koristi u situacijama koje su nekada zahtjevale upotrebu smrtonosnog oružja uvode se razne nove tehnologije koje se trenutno testiraju i primjenjuju, čime će se zaštititi život građanina, a povećati policijska efikasnost.

⁶¹ Europski kodeks policijske etike, Preporuka Vijeća Europe (2001)10 od 19. septembra 2001. god.

efikasnog policijskog postupanja i zaštite ljudskih prava. Efikasan rad policije ne smije se temeljiti na kršenju osnovnih ljudskih prava, a policija može i mora biti efikasna uz poštovanje ljudskih prava. Propisi kojima je propisan zakoniti rad policije moraju uvažavati standarde poštovanja ljudskih prava, načelno propisanih konvencijama, preporukama i deklaracijama međunarodnih organizacija, UN, Vijeća Europe i strukovnih policijskih organizacija. Policijske ovlasti mogu se i moraju provoditi uz potpunu zaštitu ljudskih prava, a poznavanje i primjena propisa ne smije i ne može biti zapreka efikasnosti rada policije.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima⁶² najznačajniji je izvor o ljudskim pravima. Za policijsko postupanje svakako su važne odredbe članka 6. Pakta. Tim se odredbama štiti

pravo na život, traži se da to pravo bude zaštićeno zakonom i zabranjuje proizvoljno lišavanje života. Pravo na lišenje života samo u iznimnim slučajevima može biti derogirano zakonom radi nužne obrane i zakonitog postupanja službenika odgovornih za primjenu zakona.

4. POLICIJSKA OVLAŠTENJA

Osnovna načela za upotrebu sile i vatrenog oružja za službenike koji provode zakon sadržavaju minimalne standarde za policijsku upotrebu sile i vatrenog oružja i svrstavaju se među najvažnije dokumente koje vlade država članica trebaju uzeti u obzir i cijeniti unutar svojih nacionalnih zakonskih i praktičnih okvira. Termin "ovlaštena službena lica" uključuje službenike koji neposredno rade na operativnim poslovima i zadacima, posebno ovlasti hapšenja i zadržavanja.

Za djelovanje policije u demokratskim društvima značajne su Deklaracija o policiji⁶³ i Europska policijska povelja⁶⁴ koje navode načela kojima bi se trebali rukovoditi policijski službenici u izvršavanju svojih policijskih zadaća kao i opća načela o statusu policajaca. Dokumenti sadržavaju odredbe koje naglašavaju potrebu jasnog definiranja statusa policije i policajaca unutar zajednice. Deklaracija o policiji naglašava etiku policijskog postupanja i djelovanje policije u ratu i drugim izvanrednim stanjima, dok Europska policijska povelja naglašava odnos policije prema zajednici.

⁶² Narodne novine R Hrvatske – Međunarodni ugovori, 12/1993.

⁶³ Deklaracija o policiji – Rezolucija 690/1979. Parlamentarne skupštine vijeća Europe.

⁶⁴ Europsko vijeće sindikata policije

Zakoni o policiji tranzicijskih zemalja, članica Vijeća Europe, propisi su kojima se policiji daje ovlaštenje za primjenu sredstava prinude i sadržavaju odredbe kojima se propisuju opšta načela u obavljanju policijskih poslova, odredbe koje određuju sredstva prinude, odredbe o opštim uvjetima za primjenu sredstava prinude, odredbe o posebnim uslovima za primjenu svakog ili nekog od sredstava prinude i ograničenja upotrebe sredstava prinude, te odredbe o primjeni sredstava prinude prema grupama osoba.

U nekim od zakona propisuju se detalji upotrebe sredstva prinude, navode pojedini modaliteti i uvjeti za upotrebu tih modaliteta ili se za pojedina sredstva prinude upućuje na druge propise zakonskog ranga kojima se propisuju modaliteti njihove upotrebe.⁶⁵

Odredbe o upotrebi sredstva prinude u tranzicijskim zemljama vrlo su slične strukture. U odredbama većeg dijela analiziranih zakona koje uređuju primjenu sredstava prinude najprije se navodi ovlaštenje policijskih službenika da se u obavljanju policijskih poslova mogu koristiti prinudom odnosno sredstvima prinude i navode se sredstva prinude, i to redosljedom od najblažeg do najtežeg, te propisi kojima se određuju uslovi za primjenu svakog sredstva prinude.

Pod sredstvima prinude, bez izuzetka, podrazumijevaju se razni modaliteti primjene **fizičke snage, službene policijske palice, sredstava za vezivanje, službeni policijski psi, službeni policijski konji, uređaji za prisilno zaustavljanje vozila, mlazovi vode i vatreno oružje**, standardna su policijska sredstva prinude koja se navode u gotovo svima zakonima o policiji.

Policija se u obavljanju policijskih poslova, pa i kad je riječ o upotrebi sile, koristi raznim tehničkim uređajima i sredstvima, transportnim sredstvima, oružjem i municijom, eksplozivom, zaštitnim sredstvima i drugom opremom kojom se koriste i druge službe, organizacije, institucije, pa i građani.

Posebnim odredbama svih zakona propisana je upotreba vatrene oružja, posebnih vrsta vatrene oružja i posebnih vrsta municije, kao i eksplozivnih sredstava kao najtežih sredstava prinude.

Promatrani zakoni, na prvom mjestu, dopuštaju upotrebu vatrene oružja radi zaštite života i zdravlja ljudi, bilo da je riječ o životu i zdravlju policijskog službenika ili druge osobe.

Upotreba vatrene oružja radi zaštite života i zdravlja ljudi nije upitna ni prema odredbama opštih propisa o nužnoj obrani i krajnoj nuždi.

Zakoni o policiji, sadržavaju odredbe o postupanju policijskih službenika prije upotrebe sredstava prinude, tokom upotrebe sredstava prinude i o postupanju policijskih službenika nakon upotrebe sredstava prinude.

Upotreba sredstava prinude standardno podliježe ustavnom zahtjevu da sredstvo prinude bude propisano zakonom, da budu propisani uslovi za upotrebu svakog sredstva prinude, te načini i modaliteti njegove upotrebe.

Upotreba sredstava prinude dopuštena je prema načelu zakonitosti. Policijski službenici mogu upotrijebiti sredstvo prinude koje je samo propisano zakonom i za koje su u zakonu navedeni uslovi za upotrebu.⁶⁶

Dakle, u vršenju poslova i zadataka ovlaštena službena lica, u slučajevima sprječavanja vršenja službene radnje, uspostavljanja i održavanja javnog reda i mira, zaštite građana, osoba koje se štite i odbijanja napada na sebe i zaštite svoga života, imaju pravo da upotrijebe sredstva prinude, a u zakonima Federacije Bosne i Hercegovine koji regulišu ovu oblast navedena su slijedeća:

- Fizička snaga (uključujući i borilačke vještine)
- Palica
- Sredstva za vezivanje
- Uređaj za prisilno zaustavljanje osoba ili vozila
- Hemijska sredstva
- Vatrene oružje
- Službeni psi
- Vodeni topovi
- Specijalna vozila
- Specijalne vrste oružja i eksplozivne naprave.

Društvene promjene u postratnom periodu u BiH uticale su a i danas utiču na pad policijskog autoriteta, a samim tim i na porast slučajeva napada na ovlaštena službena lica. Nije u pitanju samo gubitak policijskog autoriteta samog po sebi, nego opšti ambijent u društvu doveo je do porasta kriminaliteta, a samim tim i napada na službene osobe agencija zaduženih za provedbu zakona. Također, određena zloupotreba medijske otvorenosti i slučajevi u daljem i bližem okruženju doprinose da se uloga policajca – ovlaštene službene osobe obezvrjeđuje, i da su isti često žrtve u obavljanju svojih svakodnevnih poslova i zadataka. Dakle, i negativne društveni trendovi u

⁶⁵ Law Nr. 8553, date 25.11.1999. ON THE STATE POLICE OF ALBANIA, Article 47.

⁶⁶ Zakon o policijskim službenicima F BiH, "Službene novine Federacije BiH", broj 27/05,

BiH podsticajno djeluju na porast minimiziranja agencija zaduženih za provedbu zakona.

Za potrebe ovog rada koristio sam statistiku o slučajevima napada i nanošenja povreda i smrtnih posljedica na ovlaštena službena lica u F BiH za period 2005. – 2009. godina. Iz prikazane tabele vidljivo je da su policajci pri vršenju redovnih poslova i zadataka često bili napadani kada je bio ugrožen i njihov život. Ovo govori da su isti svoje poslove i zadatke obavljali u vrlo složenom sigurnosnom političkom ambijentu sa izuzetnim rizikom i opasnostima za njihove živote.

Pokazatelji u tabeli govore o vrlo prisutnoj pojavi napada na ovlaštena službena lica (pripadnike policije). Primjetan je, formalno gledajući trend pada napada na integritet policajaca u posmatranom periodu ,međutim to je daleko od poželjnog stanja u jednom uređenom društvu, naprotiv podaci govore da su ovlaštena službena lica iz agencija za provedbu zakona, prvenstveno policije, daleko manje zaštićeni od onih prema kojima bi trebale biti primjenjene mjere represije.

Tabela 1. Prikaz napada na ovlaštena službena lica u F BiH

		MUP Bihać	MUP Orašje	MUP Tuzla	MUP Zenica	MUP Gorazde	MUP Travnik	MUP Mostar	MUP Ljubuški	MUP Sarajevo	MUP Livno	Ukupno
2005	Napad na policijske službenike	18	6	27	35	3	14	15	7	37	7	169
	Poginuli policijski službenici	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	3
	Teže povrijeđeni policijski službenici	2	0	2	2	0	1	14	9	2	0	32
	Lakše povrijeđeni policijski službenici	16	2	25	30	2	6	2	5	27	0	115
2006	Napad na policijske službenike	24	5	25	30	3	22	12	5	26	7	159
	Poginuli policijski službenici	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Teže povrijeđeni policijski službenici	0	0	1	2	0	0	10	8	2	0	23
	Lakše povrijeđeni policijski službenici	19	1	24	25	2	13	2	5	17	0	108
2007	Napad na policijske službenike	20	4	25	32	2	11	12	5	35	5	151
	Poginuli policijski službenici	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	Teže povrijeđeni policijski službenici	3	0	1	2	0	0	11	7	3	0	27
	Lakše povrijeđeni policijski službenici	13	2	24	15	1	6	2	8	18	0	89
2008	Napad na policijske službenike	12	4	18	33	2	17	10	3	28	6	133
	Poginuli policijski službenici	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
	Teže povrijeđeni policijski službenici	0	0	1	1	0	0	7	4	4	0	17
	Lakše povrijeđeni policijski službenici	5	2	17	10	1	7	1	4	15	0	62
2009	Napad na policijske službenike	17	3	6	32	1	8	8	2	27	3	107
	Poginuli policijski službenici	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Teže povrijeđeni policijski službenici	1	0	0	1	0	1	7	2	0	1	13
	Lakše povrijeđeni policijski službenici	17	0	9	7	1	3	1	4	20	0	62

5. ZAKLJUČAK

Dosadašnja izlaganja ukazuju da je država u svakom društvu nosilac sigurnosti. Ona svoju funkciju ostvaruje putem legalne i legitimne moći koju posjeduju njeni izvršni organi u čijoj su nadležnosti poslovi na zaštiti javnog reda, zaštiti života, imovine i poretka. Taj visok standard sigurnosti proizilazi iz ustava i zakona.

Za službenike policije u njihovom radu posebno su važni zakoni o unutrašnjim poslovima, zakoni o policijskim službenicima, zakoni o krivičnom postupku, krivični zakoni, tj. propisi koji daju legitimno pravo da prema građanima poduzimaju dodjeljena ovlaštenja.

Država mora obezbjediti svakom pojedincu da bez upotrebe prisile prema njemu, može ostvariti svoja osnovna prava i slobode.

Međutim, suština je sasvim drugačija. Ljudska prava i slobode su univerzalna kategorija. Ali, ta prava pojedinca ili neke grupe, odnosno organizacije, mogu biti suspendovana pa čak i oduzeta, ukoliko je djelatnost pojedinca ili grupe usmjerena ka ugrožavanju osnovnih ljudskih prava i sloboda najvećeg broja građana. Dakle, bolje je uskratiti pravo pojedincu ili grupi istomišljenika, nego da njegovo formalno pravo bude fatalno za neograničen broj građana (terorista ili teroristička grupa).

Negativni društveni trendovi u BiH podsticajno djeluju na porast napada na službenike policije pri vršenju službenih radnji, što zahtjeva pojačanu policijsku prisilu u cilju lične zaštite i zaštite građana, iako prezentirani podaci govore da su policajci daleko manje zaštićeni od onih prema kojima bi trebale biti primjenjene mjere represije.

6. LITERATURA

1. Budimir Babović, Policija u svjetskom poretku, NEA, Beograd 1997. godina
2. Deklaracija o policiji – Rezolucija 690/1979 Parlamentarne skupštine Vijeća Europe
3. Horvatić, Ž., Kazneno pravo i druge kaznene znanosti, odabrani radovi, U ime ljudskih prava, Zagreb, 2004.
4. Preporuka Vijeća Europe (2001)10 od 19. rujna 2001., usvojena na 765. sjednici zamjenika ministara
5. Ramo Masleša, POLICIJA – organizacija i funkcionisanje u demokratskom društvu, Fakultet kriminalističkih nauka Sarajevo, Sarajevo 1999. godina,
6. Šuperina, M., Kaznenopravni položaj policijskih službenika tijela unutarnjih poslova u hrvatskom materijalnom kaznenom pravu, Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka "Vladimir Bayer", Zagreb, 2001.
7. Zakon o krivičnom postupku F BiH, Službene novine Federacije BiH», broj 35/03,
8. Zakon o policijskim službenicima F BiH, "Službene novine Federacije BiH", broj 27/05